

Vår svenska stam och
vårt modersmål :
Föredrag. Utg. af
"Tolfvan" kvinlig
S...

Torckell, Olga,

17 M x Br. Skrifter utg. av
"Tolfvan"... 1

National Library
of Sweden

Helsingfors skrifter utg. av
"Tolfvan" 1.]

Finl.
Polit
Sällsk
(Bis.)
0

VÅR SVENSKA STAM

OCH

VÅRT MODERSMÅL

FÖREDRAG AF OLGA TORCKELL.

HELSINGFORS 1909.

UTGIFVET AF „TOLFVAN“ KVINLIG SAMMANSLUTNING
INOM SVENSKA FOLKPARTIET I HELSINGFORS.

36/27

VÅR SVENSKA STAM

OCH

VÅRT MODERSMÅL

FÖREDRAG AF OLUF TORCKELL

HELSINGFORS 1892

UTGIFVET AF TORCKELL, KUNIGS SAMVÄRDSSTYRELSEN
I HÖRSTENSKA BOKFÄRRETTEN I HELSINGFORS.

Fr 10/2

= 3 =

Om vi, som tillhöra den svenska folkstammen i Finland, i närvarande stund granska vår ställning och våra utsikter för framtiden, så kan det i första hand och som det kan tyckas med alt skäl förefalla oss som om denna ställning och dessa utsikter vore så förtviflade som möjligt. Vi se oss själfva, vår svenska stam, som en liten spillra, lösrykt från sin rot och af ödet förd hit öfver till ett land, öfver hvilket under tidernas lopp altmer utbredt sig en annan stam, talrikare än vår och främmande för oss till ursprung och språk — en stam, som ju mer den tillväxer i antal och styrka, ju mer kraftig och medveten den känner sig, altmer betraktar oss som främmande inkräktare och vårt språk som ett oberättigadt språk, hvilket man bör sträfva att så snart som möjligt utrota. De ha glömt, dessa våra finska landsmän, att både finnar och svenskar engång invandrat till detta land, om vi också kommit från skilda håll — de österifrån från Asien öfver Rysslands vida stepper, vi västerifrån från Sverge öfver Östersjöns och Bottenhafvets blå vatten. De ha glömt att vi — åtminstone delvis — äro äldre här i landet, emedan vi kommit först, och att om förstfödsloret något skall gälla, *de* ingalunda ha rätt att kalla *oss* inkräktare. De ha glömt att medan de kommo hit vilda, okunniga och råa och länge förblefvo så, så infördes genom oss småningom västerlandets högre odling

med alla dess utvecklade näringar, det ordnade, lagbundna samhällsskick och den kristna tro, som efterhand också blef deras. Alt hvad Finland äger af kultur, d. v. s. af andlig och materiell odling, det kan spåras tillbaka till oss svenskar. Hur nationell finnarne än nu anse sin bildning vara, dess rötter ha dock sugit sin näring ur svensk kultur; detta faktum kan nu engång ingenting utplåna. Det är oss svenskar landet har att tacka för den grad af civilisation det nu äger. Huru skulle då vi vara *främmande* i ett land, som genom oss fått så mycket?

Men alt detta ha våra finska landsmän glömt. De se endast att de äro många och vi äro få, att de bebo den ojämförligt större delen af landet — vi endast några kuststräckor i söder och väster samt några öar vid kusten och ute i hafvet; de veta att landet i sin helhet bär namn efter dem, att deras språk är flertalets och vårt ett litet fåtals. De tänka endast på detta och de säga: Detta land är vårt land, ej svenskarnas. Finland tillhör finnarna. Svenskarna äro främmande inkräktare här. Deras språk är ett annat än vårt. Må de antingen lära sig finska och bli finnar som vi eller också laga sig bort ur det land, som tillhör oss.

Enhvar som något följt med den senare tidens händelser — något som väl de flesta genom tidningarna mer eller mindre gjort — den vet att oviljan mot oss svenskar icke stannat endast vid tomma ord utan att handlingar följt på orden. Där man så kunnat har man på alt sätt sökt inskränka svenskans rätt. Från lärovärk, banker och andra offentliga inrättningar aflägsnas altmer vårt språk för att finskan ensam må råda. Statens penningeunderstöd af de svenska skolorna indrages under påstående att dessa skolor äro obehöfliga. I sällskap och föreningar, där finnar och svenskar sammanslutit sig till gemensam nytta, förklarar man finskan vara det enda språk som får användas utan

att akta på om svenskarna förstå det eller ej — många andra saker att förtiga. Till allt detta kunde flere exempel anföras. Ingen, som följt med händelserna, har kunnat undgå att märka att man från finskt håll igångsatt en systematisk förföljelse mot allt svenskt i landet i hopp om att småningom se det utrotadt och landet helt och hållet förfinskad.

Stundom hör man från finskt håll framhållas att det dock egentligen icke är den svenska allmogeklassen man vill komma åt — den svenska kustbefolkningen som man kallar den — utan att det är endast den svenska herremannaklassen man vill förfinska. Allmogen, säger man, må gärna hålla sitt språk; den må också behålla sina svenska folkskolor. Det är endast de högre skolorna och universitetet som skola förfinskas. Det är emellertid lätt att förstå att dylikt tal ej är allvarligt menadt. Om engång den lärda skolan, universitetet och herremannaklassen förfinskas, så blir det på samma gång slut med all högre svensk bildning här i landet. De ämbetsmän, hvilka komma att som domare, präster, läkare eller i ännu andra egenskaper betjäna den svenska allmogen, skola då ha fått sin bildning på finska, och ju längre det lider dess mer skola de med allt större svårighet behärska det svenska språket, och detta kan ju icke vara förenligt med den svenska allmogens fördel. Om den högre bildningen bringas att försvinna bland oss svenskar, skall det svenska folkelementet snart från att ha varit landets främsta sjunka ned till en obetydlighet, hvars ord intet väger och som ingen aktar på, ty ett litet folk kan minst af allt umbära kunskap och bildning. Och dessutom — om man als icke bryr sig om allmogens förfinskning, hvarför är man då så ifrig att få den svenska jorden i finska händer? Hvarför bjuder man mången gång öfver en svensk lägenhets värkliga värde endast för att förvärfva den åt

finnar? Hvarför styckar och parcellerar man så ofta den sålunda inköpta svenska egendomen och drager på detta sätt ett stort antal finnar in i den svenska kommunen? Hvarför söker man — mången gång med våld eller list — tvinga finska skolor på den svenska socknen? Sker ej alt detta i ett bestämdt syfte — att småningom förfinska också den svenska allmogen, som äfven den skall utrotas på det här må blifva «ett språk och ett sinne»? I sanning, den som har ögon och öron att se och höra, han må öppna hvardera och ej låta föra sig bak ljuset af fagert snack.

Men, tänker kanske någon, vore nu alt detta i själfva verket så farligt? Betyder det då egentligen så mycket om vi svenskar lämnade vårt språk och lärde oss finska? Då blefve det ju slut på den eviga språkstriden här i landet, och folk kunde tänka på andra och viktigare saker. Det fins många bra människor också bland finnarna, och språket gör väl icke människan. Det blefve visserligen litet svårt för dem bland oss som redan äro äldre, och de skulle väl aldrig lära sig finska ordentligt. Men om barnen finge lära sig det som små och om de finge gå i finska skolor, så skulle de snart tala finska som sitt modersmål, och blott de sedan växte upp till bra människor, så kunde det ju vara detsamma hvilket språk de talade.

Ja — man kan ju nog också resonnera så, och det fins ju nog här och där svenska män och kvinnor som tänka på detta sätt, svenska föräldrar, som af dessa skäl låta sina barn besöka finska skolor. Och det fins ännu något, som man kan lägga till. — Finskan är flertalets språk. För finnen stå här i landet vida flere platser öppna än för svensken. På hvilket område som hälst har han större möjligheter att slå sig fram. I de flesta afseenden är det fördelaktigast att hålla sig till flertalet, att rätta sig efter hvad mängden tycker, tänka och handla som de flesta göra. Då kommer

man vanligen icke i några svårigheter; då går man oftast sin värld igenom utan något bråk. Nu äro finnarna här flertalet. Helt säkert vore det i många afseenden tryggast för oss att sluta oss till dem. Vi ha ju visserligen lärt oss att man bör älska sitt modersmål, men då det nu är så många svårigheter vid att behålla det och i det stora hela så lätt att tillegna sig finnarnas språk, så vore det kanske bäst att så godt först som sist finna sig i att bli finnar i Finland.

Ja — Och dock — *hvad gagnar det människan, om hon vinner hela världen, men tager skada till sin själ?*

Vi känna alla från vår barndom de gamla bibelorden, och de äga sin tillämpning icke endast på det religiösa lifvet utan öfveralt, där andliga och materiella värden stå gentemot hvarandra. Hvad gagnar det människan, om hon vinner jordiska förmåner, såsom ekonomisk vinning, yttre framgång och dylikt, om hon därigenom förlorar något annat och högre, om hon offrar alt det som är hennes eget, nedärft genom släkte efter släkte, offrar sitt språk, sin forntid, sambandet med sina förfäder, hela sin egenart — det som vi med ett gemensamt namn kalla folksjäl? Hvad gagnar det vår svenska stam, om den vinner litet mer af fred och yttre trygghet, om den därför skänker bort sin egen själ?

Ty ett språk är icke något tillfälligt, något som uppstått hur som helst, på måfå, utan de olika språken ha under tidernas lopp utbildat sig i innerlig öfverensstämmelse med folkens karaktär och öden. Det är därför de äro så olika. Hvarje folk har i sitt språk uttryckt sig själf, och därför är språket som skalden säger:

folkets lefvande andedräkt,
het af hopp och af strider,
arfked bindande släkt vid släkt
ända från bortersta tider.

Om man jämför olika språk med hvarandra, skall man finna att de ofta ha väsentligt olika karaktär. Några äro stolta, manligt djärfva och klangfulla, endel också sträfvva och hårda; andra äro veka, mjuka och spröda. Sådant är icke tillfälligt; det beror af de olika egenskaper som innebo i folkkaraktären. Vårt svenska språk, sådant det talas i vårt gamla moderland Sverge, är ett af de stoltaste, mest manligt klangfulla språk som finnes, beroende af att den svenska folkkaraktären alltid ägt egenskaper, som gifvit språket denna färg: manligt mod och djärfhet, stolthet, frihetskärlek, trofasthet och en starkt utpräglad heders- och rättskänsla. Om vi härmed jämföra det finska språket, så märka vi en stor skilnad. Finskan är vek och mjuk med anmärkningsvärdt få r-ljud, hvilka just gifva språket dess kraft. För att nämna endast ett exempel, så förekommer i hela bönen Fader vår — på finska Isä meidän — icke ett enda r-ljud. Däremot äro i språket de mjuka vokalerna och det veka s-ljudet synnerligen framträdande. Detta beror af att den finska folkkaraktären företer helt andra egenskaper än den svenska — är i allmänhet fogligare, ödmjukare, mindre trotsig, men också mindre själfständig och motståndskraftig än den svenska. Naturligtvis finnas å båda sidor undantag från dessa allmänna karaktärsdrag, men det är icke efter undantagen vi skola döma. Alla dessa olikheter ha under tidernas lopp tryckt sin prägel på språket. Vår finländska svenska är icke så stolt och klangfull som svenskan i Sverge. Liksom våra öden och vår utveckling ej varit desamma som våra stamfränders på andra sidan Bottenhafvet, så har också vårt språk i vissa afseenden skilt sig från deras. Där den svenska stammen i Finland hållit sig mer fri från beröringen med våra finska landsmän, såsom exempelvis i det svenska Österbotten och på Åland, där ljuder också språket renare, kraftigare och stoltare. Där beröringen varit större, såsom

fallet varit i Nyland, där har språket rönt invärkan af finskan till både tonfall och ord. Medan man på Åland aldrig hör ett finskt uttryck inblandadt i det svenska språket, är sådant mycket vanligt i Nyland, där sådana uttryck som exempelvis «pikku-liten», «tavara», «puuha» m. fl. allmänt användas. Uttrycken äro så vanliga att de flesta knapt tänka på att de äro lånade från finskan. Sådant är icke vackert, och hvar och en, som älskar sitt modersmål, borde bemöda sig om att bevara det rent från främmande inblandning. Vårt svenska språk är tillräckligt rikt för att ej behöfva skylta med främmande långods, hvilket ingalunda förskönar utan tvärtom i hög grad vanpryder språket.

Men sådant detta vårt svenska modersmål nu är, med sina förtjänster och sina fel, sin skönhet och sina brister, så och just så har det utvecklats sig under århundradenas lopp, och just som sådant är det ett uttryck för den svenska stammen i Finland — är, som skalden säger, «vår» — och endast vår — «andes stämman i världen». På detta språk har generation efter generation af våra förfäder gifvit uttryck åt allt hvad de känt djupast och innerligast af sorg eller glädje, af lycka eller förtviflan. I detta språk ha våra bästa män klädt sina högsta och djärfvaste tankar, sina största idéer. Det har varit våra fäders språk i hvardagens arbete och i hälgens andakt. Släkte efter släkte ha de suttit i de åldriga templen och låtit bönen och psalmsången stiga mot höjden på just detta vårt svenska modersmål. Dess ljud har varit det första som nått deras öron, på det hä deras tungor framstapplat sina första jollrande ord. Det har följt dem hela lifvet igenom, och då de legat på dödsbädden, har hopp och tröst tillhviskats dem i modersmålets kända och kära toner, och på detta språk har slutligen frid och välsignelse lysts öfver deras grafvar i jordens sköte. Hvilket annat språk gömmer för oss minnen som modersmålet! Hur

är det nej en «arfked bindande släkt vid släkt ända från bortersta tider!» Har väl det nu lefvande släktet rätt att bryta denna arfked genom att beröfva sina barn deras modersmål? Har det rätt att tvinga på dem ett annat språk, som har intet gemensamt med deras forntid, som icke gömmer några minnen från deras fäders dagar? Nej och tusen gånger nej! Lika visst som föräldrar ha plikter mot sina barn i världsligt afseende, plikter att icke förskingra och förstöra det fäderneärfda goda, som engång skall tillkomma barnen, lika visst och ännu mer ha de skyldighet att bevara deras andliga arf och att icke genom att beröfva dem detta lämna dem rotlösa och hemlösa i lifvet utan fäste i vare sig forntid eller nutid. Ty om de också lära sig det främmande språket, så kunna de dock aldrig känna sig som ett med den främmande stammen. Detta är icke tomma ord. Den som kommit i närmare beröring med befolkningen i sådana trakter där förfinskning af svenskar försiggår, den vet af egen erfarenhet hur sorgligt folkkaraktären härigenom försämrats.

Men det fins ännu en annan synpunkt på denna sak. Folkens lif är i stort hvad den enskilda människans är i smått. Liksom hvarje enskild icke är till endast för sin egen skull utan vid sidan af plikterna mot sig själf jämväl har skyldigheter utåt — mot andra och mot samhället i dess helhet, så har äfven hvarje folkstam, hur obetydlig den än må vara, sin uppgift att fylla i den allmänna utveckling mänskligheten undergår mot en högre rättfärdighet, en innerligare förbrödring, ett större mått af frihet och rättvisa för alla. Och ju fullkomligare ett folk fyller denna sin uppgift, dess mer betygar och bevisar det därigenom berättigandet af sin existens. Vår svenska stams kulturella uppgift är tydlig och klar. Å ena sidan väster om oss ha vi närmast Sverge och de skandinaviska länderna Norge och

Danmark, hvilkas språk är nära besläktadt med vårt eget. Längre bort ligger Tyskland, hvars språk äfven, om ock aflägsnare, är besläktadt med vårt. Alla dessa länder stå högt i kultur och i nära förbindelse med Europas öfriga stora kulturländer, främst Frankrike och England. Alla de nya tankar och idéer, som uppstå och röra sig ute i Europa, söka sig genom Tyskland och Skandinavien lätt och snabt väg till oss, och det nära besläktade språket underlättar i hög grad den västerländska odlingens snabba öfverförande till oss. — På andra sidan ha vi Rysslands jätterike, där trots mycken intelligens och trots många utmärkta egenskaper hos folket den allmänna bildningsnivån dock ännu är mycket låg. Några kulturellt höjande och förädlade inflytanden ha vi aldrig fått och kunna vi icke än så länge få från detta håll. Mellan Ryssland å ena sidan och det i stort sedt svenska kustlandet i Finland är den af finnar bebodda delen af landet. Finnarnas kultur är ännu ganska ny och föga genomgående. Det behöfs ännu mycken och långvarig civilisation, innan landets finska folkelement kan ställas vid sidan af det svenska. Hur stor skilnaden är, se vi bäst, om vi jämföra tillfällen, då finnar och svenskar uppträda hvar för sig i samlade skaror. Tänka vi t. ex. på våra stora svenska samlingsfester — på den stora sång- och musikfesten i Helsingfors 1907, på de sång- och musikfester, som 1908 firades i Borgå, Kristinestad och Mariehamn, på de fester som den svenska dagen den 6 nov. firades öfveralt i landet — hvilket vackert, värdigt och hyfsadt uppträdande ha ej svenskarna ständigt vid sådana tillfällen lagt i dagen, och hur har ej från finskt håll däröfver uttalats den största förundran, då man jämfört det med hvad som ofta nog förekommit vid finnarnas fester. Dessa svenska fester äro de bästa bevisen på hur gammal ärfd kultur genomtränger ett helt folk och ger det som helhet

en väsentligt annan prägel än de massor dem kulturen ännu icke nått. Att äfven till den finskatalande delen af landets folk småningom öfverföra den västerländska kulturen är för vår svenska stam en stor och vacker uppgift. Men för att kunna detta, måste vi bevara vårt eget språk, genom hvilket vi kunna stå i närmaste beröring med våra västra grannar och genom dem med det bildade Europa. Detta land, Finland, är ju vårt fosterland, som vi framför alla andra älska, och vi måste ju önska att hela dess folk, äfven den finskatalande delen däraf, måtte stiga alt högre i kultur, d. v. s. i kunskap, hyfsning och goda seder. Och därtill kunna vi svenskar bäst bidra, om genom oss och vårt exempel den västerländska kultur, med hvilken vi stå i så nära beröring, altmer öfverföres till våra finska landsmän. Härigenom gagna vi hela vårt fosterland, och också mot landet i dess helhet blir det således en plikt att bevara vårt svenska modersmål.

Ja, tänker kanske någon, alt detta kan ju vara godt och väl. Men huru skola vi svenskar under alla de svårigheter, som nu trycka oss, utföra detta? Är icke vår ställning här i landet så godt som hopplös och vår stam med sitt språk med eller mot sin vilja dömd till undergång?

Nej, aldrig *mot* sin vilja. Hvar fins väl den makt i världen, som kan tvinga ett folk att afstå från modersmål och egenart, om det ej själfv vill? Sådant beror helt och hållet af oss själfva. Resa svårigheter i vår väg, beröfva vårt språk dess rättigheter och ställning i det offentliga lifvet, det kan man, och det kommer man antagligen att göra alt mer och mer. Men taga det ifrån oss *mot* vår vilja det kan ingen.

Den närvarande tiden är för Finlands folk i dess helhet en tung pröfningens tid. De makter, som i Ryssland äro fientligt stämda mot vårt land, ha efter en kort tid af ovärk-

samhet ånyo kommit till väldet, och ifrigare än någonsin bemöda de sig om att förinta hela vårt samhällsskick. Hvilken utgången skall bli af den kamp, som hela vårt folk nu för för sin politiska frihet och rätt, det kan icke förutsägas. Utsikterna äro i sanning mörka nog. Men utom denna gemensamma kamp ha vi svenskar en särskild sådan att utkämpa för vår svenska rätt, och här kunna vi hoppas att utgången ej är oviss. Visserligen kan vårt läge förefalla nog så hopplöst, men detta behöfver ej betyda att det i själfva verket är så. Olyckor och motgångar kunna på folken lika väl som på den enskilda människan ha antingen en höjande och förädlande eller en nedbrytande och försämrande invärkan. Sådant beror af folken och individerna själfva. En stark och ädelt anlagd karaktär, ett kraftfullt och ädelsinnadt folk har intet att frukta af motgången. Denna blir ofta den sporre, som manar de vackraste dragen i karaktären fram till utveckling och blomning. Medan de goda åren af medgång och yttre lugn ofta alstra vällefnad, andlig tröghet och maklig slapphet, se vi under motgångens dagar ofta sannade den svenske skalden Verner von Heidenstams djuptänkta ord, då han för sitt folk önskar just denna motgångens hälsosamma tuktan:

Jag vaknar om natten, men kring mig är fred.

Blott vattnen sorla och sjuda.

Jag kunde i längtan kasta mig ned

likt en bedjande stridsman af Juda.

Ej vill jag tigga om soliga år,

om skördar och guld utan ände.

Barmhärtiga öde, tänd blixten, som slår

ett folk med år af elände!

Ja, drif oss samman med gisselslag,

och blåaste vår skall knoppas.

I sanning, nu om någonsin har vår svenska stam drivits samman med gisselslag, och den vår skalden siar om håller på att bryta in. Hvilken kraftig nationell väckelse se vi ej pågå öfveralt i våra svenska bygder. Hur har ej den svenska stammen vaknat till medvetande om sig själf, sin ställning, sina rättigheter och plikter på ett helt annat sätt än förr. Hur är icke ungdomen nu vaken och värksam inom ungdomsföreningarna. Hur har icke intresset för allmänna frågor vaknat hos kvinnorna, som förr endast undantagsvis höjde sina tankar utöfver hemmets trånga krets, och hur har ej kärleken till modersmålet nu växt sig varm och lefvande hos mången, hos hvilken den förr slumrade som något omedvetet. Hur har ej kunskapsbegäret vaknat, hur spårar man ej på olika områden, trots det tunga ekonomiska tryck, som nu hvilar öfver landet, håg för värksamhet, för sammanslutningar, för föreningar med ändamål att arbeta för andligt och materielt uppsving, och hur börjar icke samhörighetskänslan oss svenskar emellan att vakna, så att vi altmer begynna känna oss höra fast samman, antingen vi bygga och bo på Österbottens vida slätter, på Ålands klippor och skär eller i Nylands blomstrande bygder. Ett mäktigt väckelse- och bildningsarbete är det, som nu tagit fart bland oss svenskar. Vi ha drivits samman med gisselslag, och redan se vi den blånande våren knoppas.

Men skall detta arbete bära rika och varaktiga frukter, då måste vi alla, som vaknat till insikt om hvad det gäller, i mån af förmåga deltaga däri. Unga och gamla, höga och låga, alla kunna vi i någon mån gagna vår svenska sak, och främst måste här kvinnan träda fram, ty i ingens hand ligger dock som i hennes det unga släktets daning. Ingen kan som modern i barnets själ nedlägga djupa, för hela lifvet bestående intryck. Och hvad oss nu behöfves framför alt, om vi vilja som svenskar fortlefva här i landet, det

är fostrandet och danandet af *svenskt sinne* bland oss och de våra. Till detta behöfves ej mycken kunskap och stor lärdom, därtill behöfves endast en stark och varm kärlek — kärlek till vårt modersmål — vårt vackra och stolta svenska språk — kärlek till vår svenska bygd och vår svenska stam. Det är glädjande att se hur denna känsla altmer vaknar upp rundtom oss. Vål finnes ännu mycken likgiltighet och ljumhet, men ingen kan dock undgå att märka hur den altmer ger vika. Och då engång det svenska sinnet blifvit riktigt starkt och medvetet hos vår stams män och kvinnor, då skall på vår svenska bygd altmer sannas skaldens ord:

Främst skall du stiga, du dotter af nöd,
som skygg ditt öga vill täcka.
Så älska vi dig, att vore du död,
vår kärlek skulle dig väcka.
Om natten blir sömnlös, om lägret blir hårdt,
vi svika dig ej på den färden,
du folk, du land, du språk, som blef vårt,
du vår andes stämma i världen.

är förtärd och dömd till döden av svensk samsamling oss och
 de våra. Till detta behöves ej mycket kunskap och stor
 lärdom, däriill behöves endast en stark och varm kärlek
 — kärlek till vårt moderland — vår vacker och stolte
 svenska språk — kärlek till vår svenska bygd och vår
 svenska stam. Det är glädjande att se hur denna känsla
 allmer växer upp i ungdomen oss. Vår finnas ännu mycket
 likgiltighet och jämhöt, men ingen kan dock undgå att
 märka hur den allmer ger vika. Och då engång det svenska
 sinnet blivit rikigt starkt och medvetet hos vår stamma män
 och kvinnor, då skall på vår svenska bygd allmer stannas
 skaldens ord:

Ernst skall du säga, du dotter af nöd,
 som skygg ditt öga vill läcka.

Helsingfors, Tidnings- & Tryckeri-Aktiebolagets tryckeri. 1909.

AK 22